

Ганна Г. Штулер*

ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ У МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ ВИМІРІ

У статті розглянуто можливість кількісно оцінити рівень трансакційних витрат на макrorівні та виявити проблеми та складнощі в їх оцінюванні. В статті наведено існуючі наукові підходи до розуміння «трансакційних витрат». Визначено, що «трансакційні витрати» – це витрати спрямовані на налагодження співпраці, сприяння становленню та розвитку партнерських відносин, витрати пов'язані з пошуком інформації, здійсненням переговорів, укладанням угод (договорів) тощо. Встановлено, що питання вимірювання трансакційних витрат наразі залишається методологічно невирішеним, адже, відсутні показники, які характеризують рівень трансакційних витрат на підприємстві та в економіці загалом. Перераховано ряд умов, які створюють проблему виміру трансакційних витрат. Доведено, що при вимірюванні рівня трансакційних витрат на макrorівні необхідно керуватися в першу чергу принципами суттєвості, порівнюваності та доречності в економічному вимірі.

Ключові слова: облік, витрати, трансакційні витрати, управління, забезпечення, потенціал.

Табл. 1. Літ. 20.

DOI

Анна Г. Штулер

ТРАНСАКЦИОННЫЕ ИЗДЕРЖКИ В МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ

В статье рассмотрена возможность количественно оценить уровень трансакционных издержек на макроуровне и определить проблемы и сложности в их оценке. В статье приведены существующие научные подходы к пониманию «трансакционных издержек». Определено, что «трансакционные издержки» – это расходы направлены на налаживание сотрудничества, содействие становлению и развитию партнерских отношений, расходы, связанные с поиском информации, осуществлением переговоров, заключением соглашений (договоров) прочее. Установлено, что вопрос измерения трансакционных издержек пока остается методологически нерешенным, ведь, отсутствуют показатели, характеризующие уровень трансакционных издержек как на предприятии так и экономике в целом. Перечислено ряд условий, которые создают проблему измерения трансакционных издержек. Доказано, что при измерении уровня трансакционных издержек на макроуровне необходимо руководствоваться в первую очередь принципами существенности, сравнительности и уместности в экономическом измерении.

Ключевые слова: учет, расходы, трансакционные издержки, управления, обеспечения, потенциал.

Anna G. Shtuler

TRANSACTION COSTS IN MACROECONOMIC DIMENSION

The article considers the possibility to quantify the level of transaction costs at the macro level and to identify problems and difficulties in their evaluation. The article presents existing scientific approaches to understanding transaction costs. It is determined that "transaction costs" are expenses aimed at establishing cooperation, facilitating the establishment and development of partnerships, expenses related to information seeking, negotiation, conclusion of agreements (contracts), etc. It is established that the issue of measuring transaction costs remains methodological-

* Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

ly unresolved, as there are no indicators that characterize the level of transaction costs in the enterprise and in the economy as a whole. Listed below are a number of conditions that pose a problem in measuring transaction costs. It is proved that when measuring the level of transaction costs at the macro level, it is necessary to be guided first of all by the principles of materiality, comparability and relevance in the economic dimension.

Keywords: accounting, costs, transaction costs, management, security, potential.

Peer-reviewed, approved and placed: 16.11.2019.

Постановка проблеми. Побудова дієвої системи управління витратами формує ефективну підприємницьку діяльність для суб'єктів господарювання, що забезпечує сталий соціально-економічний розвиток країни та її національного господарства. Питання управління витратами на всіх рівнях є невід'ємним атрибутом регуляторних та управлінських засад держави. Варто зазначити, що поняття та визначення «трансакційних витрат» є не таким уже і новим в економічній теоретичній та практичній науці. Звичайно світовий досвід оперує більш широким спектром наукових досліджень, в той час як вітчизняна наука в цьому напрямі лише набирає оборотів. Але зважаючи на те, що процес врегулювання та оптимізації трансакційних витрат супроводжується покращенням різних макроекономічних показників, то вважаємо дане питання актуальним та таким, котрий розкриває ефективність економічної моделі розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В світовій практиці проблема вивчення рівня трансакційних витрат представлена більш широким спектром досліджень, які здійснюються такими зарубіжними науковцями: J. M. Dagnino-Pastore і Farina P. E. [15], B. Dollery і W. H. Leong [16], T. Hazledine [17], D. C. North і J. J. Wallis [18]. Також останнім часом дана проблема знайшла своє відображення у публікаціях вітчизняних науковців, зокрема: М. В. Вергуненка [3], І. В. Данильчука [5], Т. І. Зосименка [7], О. П. Колумбета [9], І. С. Коропецького [10], С. Малахова [11], Ж. В. Поплавську [12].

Відмітимо, що більшість вітчизняних наукових досліджень присвячені теоретичним питанням характеристики та визначення трансакційних витрат, окремий блок досліджень становить питання відображення трансакційних витрат у облікових записах, а також визначення індикаторів трансакційних витрат. Саме тому проблеми, що розкриваються у даній статті є важливими та значущими для трансформації економічної системи.

Мета дослідження полягає у спробі кількісно оцінити рівень трансакційних витрат на макrorівні та виявити проблеми та складнощі в їх оцінюванні.

Основні результати дослідження. Аналіз функціонування економічних систем в тій чи іншій мірі призводить до встановлення такого факту як наявність «трансакційних витрат». Вивчення цього поняття визначає необхідність розуміння цього терміну та його змістовного наповнення «трансакційних витрат». Розглянемо існуючі наукові підходи до їх розуміння.

Архієреєв С. І. дає таке визначення: «Трансакційні витрати – економічні витрати, що включають неявні витрати (втрати), які визначаються за альтернативним принципом, запропоновано визначення трансакційних витрат як сукупності втрат, що виникають при обміні правами власності, і затрат, призначених для зменшення цих втрат» [1, с. 4].

Данильчук І.В. формулює таке визначення «трансакційні витрати — витрати у сфері обміну, в основі якого лежить не просто факт фізичної передачі благ, а обмін правами власності, пучками правочинностей перш за все» [5].

Токарев В. наводить трактування трансакційним витратам з точки зору підприємства і розглядає їх як «трансакційні витрати підприємства — це витрати часу та інших цінних ресурсів підприємства на різноманітні контакти зі своїм зовнішнім оточенням, а також на внутрішні комунікації: на контакти з податковими та іншими державними органами, на спілкування зі своїми покупцями, постачальниками, партнерами і т. д. [13]

Малахов С. визначає «трансакційні витрати — це не тільки і не стільки комісійні, хабарі чи «чорний нал», вони виражають ціну, яку платить будь-яка економічна система за недосконалість своїх ринків» [11].

Серед наявного переліку визначень трансакційних витрат розкривається лише одна з рис, що притаманна цьому типу витрат та на яку звернув увагу певний дослідник.

Отже, наведені визначення науковцями всієї багатоаспектності трактування даного терміну доводять усю різноманітність поглядів та думок стосовно ролі та значення трансакційних витрат. В рамках даного дослідження під терміном «трансакційні витрати» ми розуміємо витрати спрямовані на налагодження співпраці, сприяння становленню та розвитку партнерських відносин, витрати пов'язані з пошуком інформації, здійсненням переговорів, укладанням угод (договорів) тощо.

Окремий пласт наукових досліджень належить дослідженню проблем вимірювання трансакційних витрат. Це питання наразі залишається методологічно невирішеним, а отже, відсутні показники, які характеризують рівень трансакційні витрат на підприємстві та в економіці загалом. Також проблема виміру трансакційних витрат ускладнюється рядом умов, визначимо їх.

По-перше, серед науковців до цього часу не існує єдиного розуміння, які саме сектори економіки відносити до трансакційних. Окремі дослідники розглядають в складі цього сектору такі види діяльності: оптову і роздрібну торгівлю, торгівлю транспортними засобами, діяльність готелів та ресторанів, транспорт та зв'язок, фінансову діяльність та сплату послуг фінансових посередників, операції з нерухомістю, послуги юридичним особам, державне управління тощо.

По-друге, немає спільного розуміння за якими показниками здійснювати оцінювання трансакційних витрат. Насправді тут є кілька варіантів: за доходом, за витратами, за доданою вартістю, за витратами на оплату працівникам, за чисельністю працюючих, за валовим прибутком тощо.

По-третє, не визначено чи потрібно враховувати витрати пов'язані з забезпеченням державного функціонування, зокрема чи передбачати врахування витрат на обслуговування держави, місцевих інститутів управління, інфраструктури, армії, зовнішніх зв'язків тощо.

По-четверте, відсутня на державному рівні статистична інформація, що формує інформаційну базу для визначення трансакційних витрат.

По-п'яте, відсутня будь-яка інформація щодо контролю за рівнем трансакційних витрат.

Все вищенаведене, розкриває увесь пласт проблем та неузгодженостей, які базуються на окремих «точкових» дослідженнях, допускають наявність авторських припущень та умовностей, відсутність повної і точної інформації.

Важливим питанням для дослідження є вимірювання впливу трансакційних витрат на макроекономічному рівні. Адже високий рівень трансакційних витрат суб'єктів підприємництва автоматично означає їх зростання на макроекономічному рівні. На думку західних дослідників це є основною причиною неефективності окремих економік.

Свого часу дослідженням рівня трансакційних витрат займався О.П. Колумбет. У своїй публікації [9] він навів наступні дані за 2005-2008 роки: найбільшу частку в пострадянських країнах займають оптова та роздрібна торгівля – 18,9 %, операції з нерухомістю – 8,0 %, транспорт і складське господарство – 9,7%. Найбільшою частка трансакційних видів економічної діяльності була в Естонії – 51,7%, Латвії – 48,2 % та Польщі – 46,9%. В структурі трансакційних витрат торгівля традиційно займає найбільшу частку: в Латвії – 20,9 %, Польщі – 28%, Естонії – 16,2 %. Порівняно з іншими країнами рівень трансакційних витрат в секторі «транспорт, складське господарство, комунікації» був достатньо високим: в Естонії – 20,8 %, Латвії – 15,3 %, Литві – 14,1 %. [9]

В узагальненому представленні фактори, що впливають на утворення трансакційних витрат можна згрупувати у такі види:

- 1) економічні;
- 2) правові;
- 3) організаційні;
- 4) психологічні;
- 5) технологічні;
- 6) соціальні.

З метою полегшення сприйняття змісту та суті кожного з виокремлених факторів спробуємо систематизувати їх та представити отримані результати у вигляді таблиці 1.

З представленого переліку факторів, які впливають на формування трансакційних витрат найбільша увага приділяється економічному та правовому факторам. Саме вони становлять найбільшу частку у будь-якій господарській діяльності підприємства чи економіки, а їх вплив є найбільшим у порівнянні з іншими факторами впливу. Однак, інші є не менш важливими та взаємопов'язаними і позначаються на результатах діяльності підприємства зокрема та економіки загалом.

Як ми вже зазначали вимір трансакційних витрат на макроекономічному рівні має доволі умовний характер.

При вимірюванні рівня трансакційних витрат на макрорівні необхідно керуватися в першу чергу принципами суттєвості, порівнюваності та доречності в економічному вимірі. Враховуючи ці принципи, необхідно зважати на те, що максимально повно, точно та в повному обсязі виміряти абсолютно всі трансакційні витрати неможливо.

Для визначення та вимірювання рівня трансакційних витрат на макрорівні, га думку О.П. Колумбета [9] слід вживати такі припущення:

1) включати до трансакційних витрат усі витрати трансакційних секторів економіки, до яких, за даними відкритої статистики належать такі види

діяльності: оптова та роздрібна торгівля, транспорт і зв'язок, готелі та ресторани, фінансова діяльність, операції з нерухомістю, державне управління;

Таблиця 1. Систематизація факторів впливу на формування трансакційних витрат, узагальнено автором за даними: [3, 4, 5, 7, 8, 13]

Назва фактору	Елементи	Суть
Економічні фактори	контрактна форма діяльності підприємства	усі відносини, що існують на підприємстві оформляються контрактами
	конкуренція	Проявляється в різних формах та видах
	Конкуренто-спроможність	Визначається розмірами та видами ринку, сферою діяльності; стратегією просування товару; стадією життєвого циклу товар підприємства тощо
Правові фактори	здійснення діяльності в правовому полі	витрати пов'язані з реєстрацію підприємства, витрати на отримання ліцензії (за необхідності) тощо
	відхилення від встановлених правил	плата за консультації, витрати на подвійну бухгалтерію і втрати від помилок обліку та контролю підприємницької діяльності, втрачена вигоди через обмеження виробництва, несанкціонована реклама тощо
	ухилення від оплати податків і офіційної виплати заробітної плати	ухилення від сплати визначених законом податків та зборів, обов'язкових платежів, заробітна плата в «конвертах» тощо
	відсутність прав власності	відсутність документів, що підтверджують відносини власності між засновниками підприємства тощо
	невикористання контрактної (договірної) системи	відсутність процедур укладання контрактів (договорів) для реалізації проєктів, найму працівників, оренди майна тощо
	нелегальна діяльність	прагнення до приховування господарської діяльності тощо
Психологічні фактори	психологія особистості	емоційно-психологічний стан особистості
	відсутність розвитку	перешкоди у саморозвитку людини тощо
Технологічні фактори	перешкоди технологічного характеру	підвищення собівартості продукції внаслідок зміни технологічних процесів, виникнення непередбачених витрат тощо
Організаційні фактори	архітектоніка підприємства	недосконала організаційна структура, відсутність розподілу повноважень тощо
Соціальні фактори	персонал	плинність кадрів; некваліфікований персонал; тощо

2) до витрат трансакційного сектору економіки країни додавати частину трансакційних витрат, що формуються в трансформаційному секторі економіки, отриману розрахунковим шляхом (при цьому буде врахована лише частина витрат, пов'язана з податками);

3) витрати на функціонування державного сектору не виділяти в окрему групу, а враховувати в першій групі як трансакційний сектор «державне управління» [9].

Процес оптимізації та покращення трансакційних витрат передбачає не знищення трансакційного сектору, а його зростання, що в підсумку супроводжується покращенням показників, які характеризують ефективність та результативність моделі економічного розвитку країни та добробуту населення.

Висновки. Отже, зважаючи на всі наведені визначення вітчизняних науковців узагальнимо, що «трансакційні витрати» – це витрати спрямовані на налагодження співпраці, сприяння становленню та розвитку партнерських відносин, витрати пов'язані з пошуком інформації, здійсненням переговорів, укладанням угод (договорів) тощо. Але при цьому потрібно враховувати специфіку трансакційних секторів економіки. Адже діяльність в тій чи іншій сфері може мати свої специфічні трансакційні витрати. До прикладу трансакційні витрати в оптовій чи роздрібній торгівлі, відрізнятимуться від трансакційних витрат у фінансовій діяльності, або трансакційні витрати для операції з нерухомістю відрізнятимуться від трансакційних витрат у державному управлінні. Таким чином можна стверджувати, що рівень трансакційного сектору економіки можна розглядати як відповідний індикатор ступеня ефективності проведення трансформаційних перетворень в країні.

Методичні особливості визначення рівня трансакційних витрат на макроекономічному рівні мають свою особливість зважаючи на те, які саме сектори економіки відносяться до трансакційних. Якщо загалом розглядати витрати як фактор впливу на прибуток, то стосовно трансакційних витрат висновки щодо змін можна здійснювати на основі аналізу їх динаміки. Однак, проблема виміру трансакційних витрат ускладнюється рядом умов, до яких належать: відсутність єдиного розуміння, які саме сектори економіки відносити до трансакційних, розуміння за якими показниками здійснювати оцінювання трансакційних витрат, не визначено чи потрібно враховувати витрати пов'язані з забезпеченням державного функціонування, відсутність інформаційної бази, відсутність контролю за рівнем трансакційних витрат.

З метою дослідження тенденцій розвитку трансакційного сектору, що позначається на результатах діяльності окремого підприємства зокрема та економіки загалом виділено групи факторів, що впливають на формування трансакційних витрат. Систематизація факторів впливу на формування трансакційних витрат дала змогу визначити елементи їх формування та суть. Хоча в дослідженні і зазначено, що вимір трансакційних витрат на макроекономічному рівні має доволі умовний характер. Однак, порівняння рівня трансакційних витрат країн постсоціалістичного простору, свідчить про необхідність проведення економічних реформ. Адже, користувачами інформації про трансакційні витрати є інвестори, позикодавці, працівники, постачальники, клієнти, урядові організації та громадськість, інформованість котрих розглядається як відповідний індикатор ступеня ефективності проведення трансформаційних перетворень в країні.

1. Архієреєв С. І. Трансакційний сектор економіки України. Харків: ХФ НІСД, 2003. 56 с.

2. Варналій З.С. Детінізація економіки як чинник розвитку підприємництва/ З.С. Варналій,

З.Б. Живко // Стратегічні дослідження. 2013 №4 (29). С.29-37.

3. Вергуненко М. В. Проблеми оцінки трансакційних витрат в умовах трансформаційної економіки / М. В. Вергуненко // Теорія і практика сучасної економіки : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції, Черкаси, 4-6 жовтня 2006 р. / відп.ред. В. І. Хомяков. Черкаси : ЧДТУ, 2006. С. 43-45.
4. Гончаров Г.О. Аналіз ефективності державної підтримки малого підприємництва в Україні (в аспекті забезпечення економічної безпеки цього сектора економіки) / Г.О. Гончаров // Papers of the 9 Th International Scientific Conference. «European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches»: March 31, 2014. Stuttgart, Germany. P. 142-146.
5. Данильчук І.В. Теоретичний аспект визначення трансакційних витрат [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://intkonf.org/index.php?s=%F2%F0%E0%ED%F1%E0%EA%F6>
6. Євдокімова Н.М. Стратегія підприємства: адаптація організацій до впливу світових суспільно-економічних процесів: монографія / [Наливайко А.П., Решетняк Т.І., Євдокімова Н.М. та ін.; за ред. А.П. Наливайка.]. К.: КНЕУ, 2013. 454 с.
7. Зосименко Т.І. Індикатори трансакційних витрат в процесі трансформації економічної системи// Ефективна економіка. 2010. №2. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://cc.bingj.com/cache.aspx?q=%2b%22%D1%8F%D0%BA%D0%B8%D1%85+%D0%B1%D0%B5%D1%80%D1%83%D1%82%D1%8C+%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C+%D0%B1%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%BE+%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%22&d=4524013779029677&mkt=en-US&setlang=en-US&w=yMN2afL76yYJS0iEVJQPwedUWXObATp>
8. Колісник Г.М., Штулер Г.Г. Види та умови розвитку системи державного регулювання витратами підприємництва// Вісник УжНУ. Серія «Економіка». 2018. Випуск 1(51). С. 79-85.
9. Колумбет, О. П., Т. І. Зосименко. "Трансакційні витрати в національній економіці: досвід міждержавного співставлення." Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Економіка 8 (2010): 155-164.
10. Корецький І. С. Сектор трансакцій в сучасній Україні // Економіка України. 1997. № 7. С. 43-51.
11. Малахов С. Трансакционные издержки и макроэкономическое равновесие // Вопросы экономики. 1998. № 11. С. 78-97.
12. Поплавська Ж. В. Сектор трансакцій в Україні: проблеми оцінки і розвитку / Ж. В. Поплавська // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. 2007. Вип. 103-1. С.89-94.
13. Токарев В. Трансакционные издержки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mc-ma.narod.ru/mc-ma/mc-ma5/ceo5.htm>
14. Chobanov, G. and Egbert, H. (2007) The Rise of the Transaction Sector in the Bulgarian Economy. Comparative Economic Studies, 49, pp. 683-698.
15. Dagnino-Pastore, J. M. and Farina, P. E. (1999) Transaction costs in Argentina. Paper presented at International Society for New Institutional Economics
16. Dollery, B. and Leong, W. H. (1998), Measuring the Transaction Sector in the Australian Economy. Australian Economic History Review, 38(3), pp. 207-231
17. Hazledine, Tim Measuring the New Zealand Transaction Sector, 1956-98, with an Australian Comparison. New Zealand Economic Papers /June 1, 2001
18. North D. C., Wallis J. J. Integrating Institutional Change and Technical Change in Economic History; A Transaction Cost Approach //Journal of Institutional and Theoretical Economics. 1994. № 4. P. 610-634.
19. Sulejewicz, A. and Graca, P. (2005) Measuring the Transaction Sector in the Polish Economy, 1996 – 2002. Paper presented at The 9th Annual Conference of International Society for New Institutional Economics, Barcelona, 22-25 September
20. <http://ec.europa.eu/eurostat>.

-
1. Arkhiyereyev S. I. Transaktsiynnyy sektor ekonomiky Ukrayiny. Kharkiv: KHF NISD, 2003. 56 p.
 2. Varnaliy Z.S. Detinizatsiya ekonomiky yak chynnyk rozvytku pidpryemnytstva/ Z.S. Varnaliy, Z.B. Zhyvko // Stratehichni doslidzhennya. 2013 №4 (29). p. 29-37.
 3. Verhunencko M. V. Problemy otsinky transaktsiynykh vytrat v umovakh transformatsiynoyi ekonomiky / M. V. Verhunencko // Teoriya i praktyka suchasnoyi ekonomiky : materialy VI mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi, Cherkasy, 4-6 zhovtnya 2006 r. / vidp.red. V. I. Khomyakov. Cherkasy : CHDTU, 2006. p. 43-45.

4. Honcharov H.O. Analiz efektyvnosti derzhavnoi pidtrymky maloho pidpryyemnytstva v Ukraini (v aspekti zabezpechennya ekonomichnoi bezpeky ts oho sektora ekonomiky) / H.O. Honcharov // Papers of the 9 Th International Scientific Conference. «European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches»: March 31, 2014. Stuttgart, Germany. p.142-146.
5. Danyl chuk I.V. Teoretychnyy aspekt vyznachennya transaktsiynykh vytrat [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://intkonf.org/index.php?s=%F2%F0%E0%ED%F1%E0%EA%F6>
6. Yevdokimova N.M. Stratehiya pidpryyemstva: adaptatsiya orhanizatsiy do vplyvu svitovykh suspil no-ekonomichnykh protsesiv: monohrafiya / [Nalyvayka A.P., Reshetnyak T.I., Yevdokymova N.M. ta in.; za red. A.P. Nalyvayka.]. K.: KNEU, 2013. 454 p.
7. Zosymenko T.I. Indykatory transaktsiynykh vytrat v protsesi transformatsiyi ekonomichnoi systemy // Efektyvna ekonomika. – 2010. №2. Elektronnyy resurs. Rezhym dostupu: <https://cc.bingj.com/cache.aspx?q=%2b%22%D1%8F%D0%BA%D0%B8%D1%85+%D0%B1%D0%B5%D1%80%D1%83%D1%82%D1%8C+%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C+%D0%B1%D0%B0%524013779029677&mkt=en-US&setlang=en-US&w=yMN2afL76yYJSOiEVJQPwedtuWXObATp>
8. Kolisnyk H.M., Shtuler H.H. Vydy ta umovy rozvytku systemy derzhavnogo rehulyuvannya vytratamy pidpryyemnytstva // Visnyk UzhNU. Seriya «Ekonomika». 2018. Vypusk 1(51). p. 79-85
9. Kolumbet, O. P., T. I. Zosymenko. Transaktsiyni vytraty v natsional niy ekonomitsi: dosvid mizhderzhavnogo spivstavleniya. Naukovyy visnyk Akademiyi munitsypal noho upravlinnya. Seriya: Ekonomika 8 (2010). p.155-164.
10. Koropetsky Y. S. Sektor transaktsiy v sovremennoy Ukraine // Йkonomika Ukrainy. 1997. № 7. p 43-51.
11. Malakhov S. Transaktsyonnye yzderzhky y makroϊkonomycheskoe ravnoesye // Voprosy йkonomiky. 1998. № 11. p. 78-97.
12. Poplavs ka ZH. V. Sektor transaktsiy v Ukraini: problemy otsinky i rozvytku / ZH. V. Poplavs ka // Naukovi pratsi Donets koho natsional noho tekhnichnoho universytetu. Seriya: ekonomichna. 2007. Vyp. 103-1. p.89-94.
13. Tokarev V. Transaktsyonnye yzderzhky [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu:<http://mc-ma.narod.ru/mc-ma/mc-ma5/ceo5.htm> 1
14. Chobanov, G. and Egbert, H. (2007) The Rise of the Transaction Sector in the Bulgarian Economy. Comparative Economic Studies, 49, pp. 683-698.
15. Dagnino-Pastore, J. M. and Farina, P. E. (1999) Transaction costs in Argentina. Paper presented at International Society for New Institutional Economics
16. Dollery, B. and Leong, W. H. (1998), Measuring the Transaction Sector in the Australian Economy. Australian Economic History Review, 38(3), pp. 207-231
17. Hazledine, Tim Measuring the New Zealand Transaction Sector, 1956-98, with an Australian Comparison. New Zealand Economic Papers /June 1, 2001
18. North D. S., Wallis J. J. Integrating Institutional Change and Technical Change in Economic History; A Transaction Cost Approach //Journal of Institutional and Theoretical Economics. 1994. № 4. R. 610-634.
19. Sulejewicz, A. and Graca, P. (2005) Measuring the Transaction Sector in the Polish Economy, 1996-2002. Paper presented at The 9th Annual Conference of International Society for New Institutional Economics, Barcelona, 22-25 September
20. <http://ec.europa.eu/eurostat>.